

שמעתא עמיקתא

גליון קצד' - פ' כי תצא התשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם יש להיזהר מלבנות סוכה תחת חבלי כביסה

א. מצות לישוב בסוכה

נצטוונו מהיית לישוב בסוכה ז' ימים דכתב (ויקרא כ"ג פס' ז) "בסכת תשבו שבעת ימים וגו'". [ולענין גדר חובת מצוה זו, עיי בגליון קיי"ג].

ב. ישיבת תחת סכך פסול

והנה אין סוכה כשרה אצ"כ הסיבה בדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, דאמר קרא (דברים פ"ט) "ב"אספך מגרנך ומיקבך",

בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר כמו שדרשו חז"ל **בסוכה** (יא. ו.ב.).

ומבואר בש"ס שם (יז.) דסכך פסול פוסל ב"אמצעי" הסוכה בדי' טפחים, אבל פחות מדי' טפחים הסוכה כשרה, "מן הצד" אינו פוסל אלא בדי' אמות, אבל פחות מדי' אמות, כשרה דאמרין דופן עקומה, ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבעה טפחים. וכל זה בסוכה גדולה שיש בה ז' טפחים על ז' טפחים מלבד מקום הסכך הפסול, אבל בסוכה קטנה, שאין בה אלא ז' על ז', בין באמצע בין מן הצד, בגיט' פסולה, פחות מג' כשרה, וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור. וכן פסק ה**שו"ע** (סי' תרל"ב סי' א.) אלא דכת' ה**מ"ב** (סי' ק) דיש פוסקים שסוברים דאף שבפחות מדי"ט הסוכה כשרה, וכ"כ תחת אותו המקום אסור לישן ולאכול אצ"כ אותו המקום הוא פחות מגי"ט, לכן יש להחמיר לכתחלה.

ג. סוכה שתחת האילן

ועיי עוד ב**ש"ס סוכה** (ט.) שדרשו "בסכת תשבו" (ויקרא כ"ג פס' ז) בסוכה ולא בסוכה שתחת סוכה ולא בסוכה שתחת הבית ולא בסוכה שתחת האילן. ואמרו שם דהעושה וסוכתו תחת האילן כאילו עשה בתוך הבית, "ואמר רבא לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה, וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי או מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, אמר רב נהג בשחבטין".

ותחלקו הראשונים בבאיור סוגיא זו, דעת **רש"י** (שם) ו**תוס'** (ט. ד"ה הא) דבאילן שצלתו מרובה מחמתו עסקינן ואף אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה פסולה אצ"כ השפיל הענפים, אבל אם האילן חמתו מרובה מצלתה, אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלא האילן, כשרה אפילו לא השפיל הענפים למטה לערובם עם סכך הסוכה. [וכ"כ ה**מרדכי** (סי' תשלד) אליבא דרש"י. וכן מוכח להדיא ב**רא"ש** (סי' יז), וכן משמע דס"ל ה**ב"י** (סי' תרכ"ו) אליבא דרש"י. אולם ה**מ"ב** (שם אות ב) האריך להוכיח דרש"י נמי ס"ל כהראב"ה דבסמוך, וכמ"ש **הרב המגיד** (פי"ה הי"ב), וכ"כ ה**הגהות מיי'** (שם אות ט) בשם ראב"ה וכתבו שאע"פ ש**מרש"י** (שם ט: ד"ה הא קא מצטרף סכך) משמע דאם הסוכה צלתה מרובה מחמתה כשרה אפילו אם האילן מצל כנגד סכך הסוכה אפילו לא חבטין, שוב בדי' ע"כ (ד"ה עוד מ"ד נ"ג) חזר בו ופירש שם סוכה שמתחת סוכה דכשהעלונה למעלה מעשרים אף על פי שהתחנה צלתה מרובה מחמתה פסולה, ע"כ].

אולם דעת ה**ראב"ה** (סי' תרכ"ו) דאם לא חבט הענפים, אפי' חמתו של אילן מרובה מצלתה והסוכה צלתה מרובה מחמתה, פסולה, שהרי חמת הוא מן האילן ולא מן הסוכה, שאם נטל סכך הסוכה אכתי איכא מצל האילן. ולא שנו קדם האילן לסוכה ולא שנו קדמה הסוכה לאילן, כיון שמונחים ענפי האילן כנגד סכך הכשר פסולה. מיהו אם ענפי האילן אינן מצלים כנגד הסכך אלא כנגד הארץ שבין הסכך הכשר, הסוכה כשרה ואין צל האילן פוסל, ע"כ. ו**הר"ן** (ד. ד"ה ורס"ה) הסכים לדבריו, ופירש דמ"מ אף לדידה הסוכה פסולה דוקא שבלאו הסכך (שתחת האילן) יהא חמתה של הסוכה מרובה מצלתה.

ועיי **בשו"ע** (סי' תרכ"ו סי' א) שהביא בדעה ראשונה בשם יש אומרים כדעת רש"י, ובדעה שניה בשם יש אומרים הביא דעת ה**ראב"ה**. וכתב ה**ביתר הלכה** (סי' תרכ"ו ד"ה וי"א שאפ"י) דע"פ הכלל הידוע בדבתי י"א פסק ה**שו"ע** כה"מ השני, גם הכא פסק לחומרא כדעת ה**ראב"ה**. ומ"מ בעת הדחק שאין לו סוכה אחרת וגם א"א לו לתקן סוכה זו להכשירה יש לסמוך על סברא הראשונה, ע"כ. ועיי **בפמ"ג** (וי"ד כללים להוראות או"ה אות ב) שכת' דיי"א ויי"א במחבר או ברמ"א בדברי תורה לחומרא ובדרבנן לקולא. ועיי"ש (אות ד) שהביא מכמה מקומות שראיה לדעתו כ"א אחרון ונשאר בצי. אולם עיי בסי' קע"ח (א"י סי' ב) שהוכיח שהלכה כה"מ האחרון. ועיי בדבריו **בנהגות השואל עם הגדול** (סדר שלישי אות ב.). **שו"מ במ"ב** (שם תקס"ח) כתב דמדכתב המחבר בדין דשם בשם י"א ויי"א ולא הכריע בדבר משמע דדעתו להקל דהוא מילתא דרבנן, ע"כ. וא"כ דבריו סותרים. ועיי עוד **במ"ב** (סי' תרי"ב סי' ח), [וצע"ק].

וכתב ה**טור** (סי' תרכ"ו) דמפני דעת ה**ראב"ה** הנ"ל יש מחמירין שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אע"פ שהסירו הרעפים, כיון שנשארים עדיין העצים הדקים אשר הרעפים מונחים עליהם, אע"פ שיש אור גדול בין העצים יותר מכדי העצים, אולם לענין הדבר מותר שהרי אין לדבי הפסול שכלא עירבם, היינו שיש אור בין סכך הכשר לסכך הפסול וכשהחשוב הסכך הכשר כנגד האילן כמאן דליתיה מצטרף על הארץ שבה ויהיה חמתה מרובה מצלתה, אבל בסוכה שכולה מכוסה ואין בה אור כלל אפי' נחשוב הכשר כמאן דליתיה עדיין נשאר צלתה מרובה מחמתה ושרי, ע"כ. ו**הב"י** (שם) הסכים לדברי ה**טור** ע"פ ה**ר"ן** הנ"ל.

והב"ח (אות ה) יצא לפשר טעם המחמירים (דלא כה**טור**), ופסק הלכה להחמיר בדא"ו שאין לסכך תחת קנים הדקים אלו אצ"כ בסוכות כמו שלנו שאין בהן אור כלל, לא לסכך ע"ג הקנים ונתנאי שלא יהא בין קנה פחות מגי"ט דאז הן כלבדות ונעשו כולן כדף אחד, ואין הסכך הכשר רבה עליו ומבטלו כיון שהעצים הדקים ניכרין ועומדין כל אחד בפני עצמו. [ולדעתו אם מערב שני הסככים יחד להיות הכל סכך אחד, והיינו שנתערבו בענין שלא היו ניכרים העצים הדקים שהרעפים עמדו עליהם לית לן בה, ע"כ].

ד. לבדו להחמיר

והנה מדברי ה**ראב"ה** (סי' תרכ"ו) דמפני דעת ה**ראב"ה** הנ"ל למדנו דאמרין לבדו להחמיר אף כשיש סכך פסול ובאמצעו סכך כשר המפריד ביניהם במרחק של פחות מג' טפחים. אלא דלכאורה דבריו תמוהים, דהרי בסי' תרל"ב הביא ה**טור** דאם יש סכך פסול ב' טפחים, ועוד סכך פסול ב' טפחים ואין פחות מג' טפחים ביניהם ה**רא"ש** מסתפק אם ב' הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה, מ"מ אפיקין כיון דאור מפקיט ביניהם לא מצטרפין, ואין דלמא כיון דאין באורי ג' מצטרפין, ומיהו אם אין בפסולים ז' ואור פחות מגי"ט מפסיק בהא דאין אין האור משלימו לדי' שנאמר שיהא חשוב כסתום מחמת לבדו, דלא אמרין **לבדו להחמיר**. והביאו ה**שו"ע** (שם). ועיי **בפמ"ג** (א"י סי' ה) שהאי ספק בדא"ו לחומרא ובדרבנן לקולא.

ופירש ה**מ"א** (סי' תרכ"ו) דהיינו טעמא דלא אמרין בכה"ג לבדו להחמיר, דנהי דאמרין דחשוב כאלו שניהם סמוכים זה לזה, מ"מ לא אמרין שהיא כמפורד וסתום בסכך פסול, ע"כ. ועיי **בפמ"ג** (סי' שס"ג פס' ז) שבאר ספקו של ה**שו"ע** דלעולם לבדו להחמיר להחשיב המקום כסתום מחמת סכך פסול דאי לא אמרין, אלא רק לענין שהוא נחשב כמאריך את הסכך (ולא בסכך פסול), אבל ביש ביט' פסול ועוד ב' טפחים פסול וביניהם אור פחות מגי"ט יש לי להתפק לבדו אי סמוכים נמא אמרין ופסול, או רק נחשב כמאריך וסתום אלא אמרין שהוא כסתום בכשר ואינו נפסלת הסוכה. ועיי **בקהלות יעקב** (סוכה סי' יג) ו**נערו"ה** (סי' תרכ"ב אות ב.) ועיי **בקהלות יעקב** (שם) דמ"מ אמרין לבדו להקל שלא לפסול הפסק האור את הסוכה.

והנה עד כאן לא מספקא להו אלא במקום דאיכא אור, אבל אם איכא סכך כשר, י"ל דודאי לא אמרין לבדו להחמיר. ובאמת כבר תמה על ה"ח **במ"א** (שם סי' ה) דהא פשוט דלא אמרין לבדו כיון שסכך כשר ביניהם. וכ"כ ה**ב"י** (סי' תרכ"ט) בשם הרמב"ן והיא בתשובת הרשב"א ע"כ.

ואע"פ ש**המ"א** (סי' תקפ"ט) גופא נקט דאמרין לבדו להחמיר דלא כדעת ה**רמ"א** (שם סי' א), מ"מ כבר ציין שם לדבריו דלעיל דמבואר אי שחילוק דבדבר, והיינו דלעולם אמרין לבדו אף להחמיר כשהמקום סתום, אלא דלא אמרין לן להחשיב כל הגיט' כסכך פסול, אבל כאילו שניהם סמוכים אמרין, והביאו ה**מ"ב** (סי' תקפ"ט) (סי' תקפ"ט).

ולמעשה ה**מ"ב** בסי' תרל"ב (סי' ק) פסק דלא אמרין לבדו להחמיר (דלא כה"ח), אלא שבסי' תרכ"ו (סי' יג) חשש לכתחלה לדבריו. ואצ"כ נותן סוף בדין סכך הפסול כמבואר **במ"ב** (סי' יז) (ועיי **בשה"צ** (אות כה) דסגי אם מניח הכשר על הפסול).

ה. בניית סוכה תחת חבלי כביסה

ומעתה הבונה סוכה מתחת חבלי כביסה, סרוגים וכדומה, לכאורה עליו לחוש לדעת הב"ח, ועל כן אם יש בצירוף האור שביניהם והחבלים וכדומה ז' טפחים הכל נחשב בכלל פסול דלא יושבים ולא ישנים תחתיו (וביניין י"ל דא"צ להחמיר ואע"פ דדעת ה**מ"ב** לחוש לכתחלה אף בסכך פסול גיט' כמ"ל, בניד' דהוי חומרא מסתבר דידעה לכתחלה להקל עד ד"ט), ומ"מ אף לפי הב"ח אם מערב סכך כשר עם הסכך הפסול עד שאינו ניכר לית לן בה. וכ"כ ה**מנחת יצחק** (ח"ח סי' נג) דהחושש לדעת הב"ח אין לבנות סוכה תחת חבלי כביסה [אלא שמדבריו משמע שאין לחוש כ"כ לדברי הב"ח]. ודעת ה**גר"ש זצ"ל** (אשרי האיש ח"י"ג פכ"ה אות כא) שאם החבלים שייכים לו רצוי שירוצו. (ואם החבלים שייכים לשני, אינו יכול להכירם).

אלא דשו"ר דדעת ה**גרש"א זצ"ל** (מנח"ש ח"א סי' צא אות יט והליכ"ש מועדים פי"ה הגה כז) להקל לענין חבלי כביסה, ע"פ דברי הריטב"א (והריב"ב) ד"ס"ל "ובדבר העומד להיות פתוח לעולם ונעשה לכך אין אומרים בו לבדו", וכיון דאין זה אלא חומרא אין טעם להוסיף עוד חומרא, ומ"מ לענין סרוגים הכולעים כולעים ויש מהם הולטים כלפי חוץ ותחתיהם מסככת ע"ג הסוכה, יש לחוש שפוסלים הסכך, דלא דמי לחבלי כביסה דהחבלים תשמישם ע"י שיש ריוח ביניהם ואילו הסרוגים תשמישם לסגור הפריצה, אולם אם יתן בחללים שבין הסרוגים סכך כשר על הכשיר הסוכה.

שו"ר **דעת המקראי קדש** (ח"א סי' יב) ד"ל דאף הב"ח לא החמיר אלא בגוונא שבין כל הברזלים (לכל צירוף האור שביניהם) יש ד"ט אבל אם איכא ד"ט דוקא בצירוף האור שביניהם לית לן בה. וכן מטו בשמיה ד**הגרש"א זצ"ל** (הליכ"ש מועדים פי"ה הגה ז').

ו. כשתלוי בהם בגדים

ובגוונא דתלוי בחבלי כביסה שרוחבם ז' טפחים (והם תלויים על חוודם) כתב **מנחת יצחק** (ח"ח סי' ט) דאם אין עושין את הסוכה צלתה מרובה מחמתה אין לחוש והממיר תע"כ. אמנם אם מחמת הרוח הכביסה הסתבכה בחבלים והיא פרוסה ברוחב ז' טפחים דינה כסוכה שיש בה סכך פסול ודינה כמבואר לעיל, וכן הוא **במבית לוי** (ח"ב תשרי תשי"ג עמ' כד), ואכמ"ל.

מ-סוקנא דדינא-

העולה לדינא, א' הבונה סוכה תחת סרוגים וכדו', אם יש בצירוף האור שביניהם והברזלים ז' טפחים, רצוי להחמיר לכתחלה לא לאכול ולא לישון תחת אותו מקום, ואם יש ד"ט בצירוף הברזלים עצמם לא צירוף האור יש להחמיר אם לא בשעת הדחק. ב' תחת חבלי כביסה וכיוצא בזה שרצון האדם שיעמדו דוקא נפרדים זה מזה, אין לחוש. ג' אם תלוי בחבלי כביסה בגדים שרוחבם ז' טפחים (והם תלויים על חוודם) אם אין עושין את הסוכה כשרה מרובה מחמתה אין לחוש והממיר תע"כ. אמנם אם מחמת הרוח הכביסה הסתבכה בחבלים והיא פרוסה ברוחב ז' טפחים דינה כסוכה שיש בה סכך פסול ודינה כמבואר לעיל.

אדם שאבותיו נהגו להחמיר בדבר מסויים האם אף הוא מחוייב בדבר

איתא בפסחים [נ:] בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצורו לצידון במעלי שבתא, אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן, אמרו לו אבהתיך אפשר להו, אנן לא אפשר לן, אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אבך.

ופרש"י מצורו לצידון - יום השוק של צידון בע"ש, והם מחמירים על עצמן שלא להבטל מצד שבת. אבהתיך הוה אפשר להו - להנמנע מן השוק שהיו עשירים.

וכתב הריב"ש [סי' צ"ט] - וכתב הרמב"ן ז"ל במשפט החכם שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה עליהם ועל זרעם, כדאשכחן בקבלת התורה, וכ"כ במגלה או בצומות. ועוד שפאילן בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבין לנהוג באותו גדר. כדאמרין במס' פסחים פרק מקלות שנהגו בני בישן כנהגו דלא הוו אזלי מצורו לצידון במעלי שבתא, אתו בנייהו לקמיה דרבי יוחנן, אמרו ליה אבהתנא הוה אפשר להו אנן דלא אפשר לן מאי, אמר להו כבר קבלו עליהן אבותיכם וכתוב שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אבך.

והביאו ה**ב"י** [וי"ד סי' ר"ח] ופסק כן לדינא בשו"ע (שם סי' כ) דקבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפ"י בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה.

והנה בספר משא מלך [נעילת עשרים מנהגי איסור הקהילה הריב"ש] דן באדם שנהג דבר איסור משום חומרא אם הבן חייב לנהוג אותו האיסור שנהג אביו.

וכתב דלכא' היה נ"ל שחייב מההיא דבני בישן דא"ל ר"י כבר קבלו אבותיכם וכי'. אלא דקשה על זה שמיימנו לא ראינו מי שאביו נהגו חומרא אחת שבנו יקיימנה אחריו, ועוד קשה מהא דפרק לן בשו"ע [קת]. דאמר ר' עובדא דלענין הרחקה כן בשו"ע לחלב דהוה חלל בר חמרא לגבי אביו, ואיך מר עובדא לא קיים מאי דאמר ר' יוחנן לבני בישן שמע בני מוסר אביך וכי'.

וגראה שדבר זה שהבן יקיים מנהג אביו הוא חיידוש, ואין לך בו אלא חיידוש, ולא השגני התם שכל בני העיר קבלו כן עליהם, ובהכ"ג נעשה על כלם כנדר וגם חל מנהג על הבנים הבאים אחריהם, דסתמא דמלתא קבלו עליהם ועל זרעם, דבהכ"ג כתב הריב"ש דחייבים זרעם בדבר, דהיינו שנהגו כן בני העיר. אבל ביחיד שקבל עליו חומרא אין הבן חייב לנהוג אותו מנהג. עכ"ד.

וכ"כ לדינא בפרי חדש [סי' תצ"ו דיני מנהגי איסור - שביעין] דמי שנהג אביו איזה דבר משום סייג או חסידות, דבר ברור הוא שאין אחריו חייב לנהוג אותה החומרא, אצ"כ עשה פעם אחת בחיי אביו או אחר מיתתו, חל לאו הכי פשיטא דלא שייך בזה שמע בני מוסר אביך. וכמה שהביא ראייה לזה במשא מלך מההיא דמר עובדא. וההיא דבני בישן שניא איהו, בדשין אינן שם איש אלא שם מקום, דהיינו בית שאן, ולפיכך כל בני העיר חייבים לנהוג ע"פ הסייגים וההגדות של אבותיהם. וכן מתבאר מתשובות הריב"ש שכתב שנהגו כן בני העיר בהסכמה.

וכיור"ב בע"פ בשו"ת בית דוד [לגאון יו"ט דוד - סי' רי"ד] לענין אותם הנהגים לברר החיטים אחד אחד מאכילת עכבר, דאין החיוב חל על בנייהם, וכמ"ש במשא מלך. וכן נראה מדברי המהר"ם אלשקאר סי' מ"ט, וכ"כ בספר חתם סופר הימים דף י"ד ע"ד, וכ"כ הפר"ח אור"ח סי' תצ"ו דיני מנהגי איסור דין ז'.

ובחנות יארן [סי' קכ"ו] נשאל נמי אם מחוייב הבן לנהוג בפרישות שנהג אביו, וכתב מעיקרא בכל דבר שנהג אביו, אלא דמוטל עלינו לדרוק בזה דא"כ אין מצאנו דינו ורגלינו בכל דור ודור ובכל עת ועת, שיש חסידים מופלגים במילי דחסידות ואין בניהם נהגים כן אף דגם הם צדיקים וישרים, וכן איש שנהג איזה חומרא יחייב בניו חייבים להתנהג כן, וכן כל הדורות הבאים אחריו עד אלף דור. ואין לומר דדוקא ברבים שקבלו הדין כן, וכמשמעות הריב"ש, דאיזה סברא איכא לחלק בין רבים ליחיד, ועוד דר"י מייתי קרא דשמע בני מוסר אביך שכתב בלשון יחיד.

אולם אח"כ כתב דנלע"ד דודאי קרא דשמע בני וכי' אסמכתא בעלמא, דבריו שלמה הם דרך מוסר ותוכחה, ולא על ד"ת קאי, ומ"מ שפיר למד מהתם הריב"ש דחייב חו"ה על בנייהם,

האם שתיית חלב טמא מותרת לצורך ריפוי חולי

שאלה חמורה שאל השואל לענין חולה במחלת ניוון שרירים הפוגעת בתפקוד השרירים עד כמות תפקודם (רי"ל), ויש תרופה המועילה לזה הרבה (אלא שאין בזה רפואה גמורה לרפואתו מהחולי), והיא שתיית חלב נאקה האסור מה"ת משום חלב טמא כמבואר בריש סימן פ"א, ורצה לידע האם יש היתר בדבר להאכילו עקב מצבו הקשה ובפרט שהדבר יכול להשפיע על רוחו של החולה הסובל טובא ממתת זה.

א. אכילת דברים טמאים לצורך חולה שיש בו סכנה

והנה בגוונא ששתיית חלב איסור תצילנו מהסכנה, ודאי שרי, דאין דבר עומד מפני פק"נ כמבואר ב**שו"ע** (סי' תריח סעי' ו' ויו"ד רסי' קנז) ועוד. אלא דבני"ד אין בדבר לרפאות את החולה לגמרי כדי להוציאו מסכנה, אלא רק לשפר מצבו ולחזקו, וא"כ אין היתר מפני פק"נ, ואם כן אסור להאכילו איסור תורה כלל. (ואולם כל זה בגוונא שע"ז לא יאריך ימים, דאם יועיל לאריכות ימים (אפילו לשעה) הרי הדבר נידון כפק"נ, כמבואר בשו"ע סי' שכ"ט סעי' ד').

ב. היתר שלא כדרך אכילה לחולה שאב"ס

אלא דיש לדון להיתר לשתות החלב שלא כדרך אכילתו (כגון שיערב בו דבר מר באופן שאין לו ולרוב העולם הנאה ממנו), דהרי כל שאינו דרך אכילה שרי לחולה שאב"ס (אם ליכא בהיתר), כמבואר ב**ברמב"ם** (וסה"ת פ"ה ה"ח), וכן פסק ב**שו"ע** (סי' קנז ס"ק יד) וכן מבואר ב**מ"ב** (סי' תסו ס"ק א) [ועי' ב**שו"ע** שם שכתב דאדם בריא יזהר מזה, ומשמע דאף למי שאינו בכלל חולי שרי מעיקר הדין. וכן נקט בשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' נב) בדת הש"ך. ועי' ב**שו"ת** (מע"כ ככל כ"ד ד"ה ועוד הרי הרש"ך וכו').].

ג. לבטל איסור לכתחלה לצורך חולה שאין בו סכנה

אלא בגוונא שלא יתיר להאכילו שלא כדרך, לכאורה יש לתת עצה לחלץ ברוב ובדרך זה להיתרו עכ"פ מה"ת (אם הוא בענין שחלב הטמא עדיין יוכל להועיל לחולה).

אלא דיש לדון האם מותר לעשות כן, דהרי קיי"ל ביו"ד סימן צ"ט ד"אין מבטלין איסור לכתחלה". מיהו לצורך חולה עכ"פ אם נימא דאיסור הינו מדרבנן אפשר להתירו.

והנה בש"ס **יומא** (פג) שנינו מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה כו', טבל ותרומה - תנאי היא, דתניא מאכילין אותו טבל, ואין מאכילין אותו תרומה. בן תימא אומר תרומה ולא טבל כו'.

והקשה בעל המשנה למלך **בפרשת דרכים** (דרוש יט ד"ה ולפי פירוש זה, מובא בבאר היטב או"ח סי' שכח אות ז) דלמה לא נעשה תיקון אחר וינצל מאיסור טבל ומאיסור תרומה, והוא שיתקן הטבל ויפריש התרומה ויחזור ועירב אותה עם החולין, השתא ליכא איסור תורה כלל דהא מה"ת חד בתרי בטיל, ולא מיעברת לסברת הראשונים דאסור לבטל לאיסור לכתחלה הוא מדרבנן, דפשיטא דמוטב שיעבור איסור דרבנן ולא יעבור על איסור תורה, אלא אף למי"ד שאיסור "אין מבטלין" הוא מה"ת, מ"מ פשיטא דאינו אלא איסורא בעלמא, וא"כ מוטב שיעבור איסור זה ממה שיעבור החולה איסור שהוא במיתה בידו שמים. ועיי"ש שיישב שלעולם מותר רק לעשות איסור שיש בו צורך החולה. והחזו"א (דמאי סי' טו ס"ק יד וס"ק טו ד"ה ומיהו כל כתב דאחי"נ שבמקום פיקוח נפש דמאכילין הקל הקל ודאי הדין נותן שאם אפשר להפריש ולבטל התרומה עבדינן כן, דנקטינן דביטול איסור לכתחלה אינו אלא איסורא דרבנן, עיי"כ. ועי' מה שיישבו האבני **מלואים** (סי' יח), **הישע"י** (ססי' שכח ד"ה תמן) ו**ההסד באברהם** (תני סעי' זו ד"ה ואולם לפמ"י בדש"ט).

ועכ"פ משמע מכל זה דבמקום שמבטל עבור חולה אפילו שיש בו סכנה איכא משום איסור אין מבטלין. אלא דיש לחלק דני"ד שאני דבביטול יש צורך שנוכל לרפאותו (דאל"ה אסור לו לאכול איסור תורה דהרי חולה שאב"ס הוא), משא"כ התם דבלא"ה מותר לו לעבור על איסור תורה אלא שרצונו למעט האיסור (ונמצא מכוון ממש לביטול), ועי"כ יש בכח"ג משום אין מבטלין איסור לכתחלה.

ורמא דלצורך חולה שאב"ס מותר לבטל איסור לכתחלה, לדעת הסוברים דאיסור "אין מבטלין" הוא מדרבנן, דהרי כבר פסק ה**רמ"א** (יו"ד סי' קנז סעי' א) דאיסור דרבנן הותר לחולה שאין בו סכנה. ועל כן מותר להתרפאות ע"י איסורי תורה דרבנן, (מיהו לדעתו לא הותרו באכילה וע"י בזה לקמן). ועל כן י"ל דה"ה דמותר לבטל איסור לכתחלה, דהרי הסכמת רוב הפוסקים דאיסור אין מבטלין הוא מדרבנן [הלא המה ה**רמ"ע מפאנו** (סי' כז), ה**ש"ך** (סי' צט ס"ז ז), ה**פר"ח** (ס"ק ח), ה**נוב"י** (יו"ד סי' כו ד"ה ואמנם וד"ה ועכ"פ) ועוד. ועי' **בשע"י הצינן** (סי' תג ס"ק לא), וכן הכרעת ה**חזו"א** (שם). וא"כ ה"ה איסור אין מבטלין י"ל להתירו לצורך חולה שאב"ס.

ומע"פ דיש לחלק דשאני הכא דליכא במעשה זה משום רפואה, אלא מעשה הגורם היתר לחולה להתרפאות (ע"י חלב הטמא), מ"מ מצוינו במש"ש שכ"ח סי' י"ז דהתירו איסורים דרבנן כגון מלאכה (שאינה אסורה מה"ת) לצורך חולה שאב"ס, אע"פ שאין היא עצמה גורם התרופה לחולה, ולפי"ז מבואר דאין לחלק בכך. (ולפי"ז אף לדעת הסוברים דאין מבטלין הוא איסור דאחי"נ י"ל דע"י נכרי לצורך חולה שאב"ס שרי וכמבואר בשו"ע סי' שכ"ח סעי' י"ז לענין חולה בשבת. ועי' בסמוך בשם ההגהות מ"י והט"ז).

אלא דעי' **בהגהות מיימוני** (מא"י פ"ד אות ב) הובא **בט"ז** (סי' פד ס"ק כג) (בשם מהרש"י), שמשמע דאיכא איסור אין מבטלין אף לצורך חולה שאב"ס בטלו נכרי. אלא דיש לדחות דשאני התם דהרפואה לא היתה ידועה וע"כ לא היתירו רק אם העכו"ם ביטל. (ואולם שו"ר בני מהרש"א (סי' קצט) שכתב משמע מהט"ז דאיכא משום אין מבטלים אף כשישראל עושה עבור חולה, וצ"ט).

ושוב העירוני מדברי **הבצל החכמה** (ח"ה סי' לט אות ז) שכתב כדברינו דביטול איסור לכתחלה שרי לצורך חולה שאב"ס, ועיי"ש שדן נמי ע"פ הראיות הנ"ל, אלא שהתיר לבטל איסור "דרבנן", ולענין איסורי תורה כתב דאפשר דיש להחמיר לחוש לדעת הסוברים דאין מבטלין הוא מה"ת (ועי' עוד בתחלת התשובה שכתב שבנידון דידיה לא היה צורך בביטול איסורי תורה וע"כ אין לבטל האיסור כלל). אלא שבני"ד דהוי שעת הדחק גדול אפשר דידה להקל אף באיסורי תורה, אם אי"א לבטל ע"י נכרי.

ד. האם חלב טמא בחלב טהור בטל ברוב

אלא דיש לעיין בכמה יש לבטל את החלב הטמא בחלב טהור כדי להיתרו לחולה שאב"ס. דהרי תערובת לח בלח מין באינו מינו אינו בטל מה"ת אלא בסי', ומין במינו בטל מה"ת ברוב ומדרבנן בששים כמבואר ביו"ד סימן צ"ח. ולפי"ז יש לדון האם חלב טמא בחלב טהור בכלל מין במינו ובטל ברוב מה"ת או מין באינו מינו ובעיני ששים מדאורייתא.

ועיין ב**בדישה** (סי' קטז) שנקט דחלב טמא בחלב טהור הוא מינן. וכן נקטו ה**ש"ך** (שם ס"ק יג וסי' קיח ס"ק ח), ה**ג' מהרש"א** (סי' קטו על הסי' ס"ק ז), ה**צבי לצדיק** (שם), ה**בית שמש בהגהותיו והבאר יביען**. (ולענין **נוב"י** (תני או"ח סי' סו ד"ה ובגוף) שהסכים להש"ך דבכח"ג מדאי בטל ברוב אפילו אם החלב הטמא נתן טעם גמור בחלב הטהור, אלא שלא מטעמיה, אלא משום דאף דאנן קיי"ל כר"ת וסייעתיה דטעם כעיקר דאורייתא, מ"מ הרי ילפינן כן מ"משרתי" או מ"געולו נכרים", והיינו באיסורים כדוותיהו שהם לאון שיש בהם מלקות, אבל חלב טמא אף שהוא אסור מן התורה אין בו מלקות. ו**בחי"ר רע"א** (יו"ד סי' קיח) ו**בפתי"ש** (רסי' קיח) תמחו על הש"ך דהוי מין באינו מינו דהרי הטעמים שונים. והרע"א (שם) ציין לדברי הנוב"י הנ"ל דלפי דבריו יש ליישב דברי הש"ך. ועינין **בהר צבי** (יו"ד סי' קמ מד"ה ובט"ר) כתב דמסוגית הש"ס מוכח דחלב טהור וחלב שוין טעמן, ושפיר קאמר הש"ך דחשיבי מין במינו, עיי"ש. ועי' עוד ב**בא"מ** (יו"ד ח"א סי' מט).

ולמעשה עכ"פ בני"ד דהוי שעת הדחק גדול יש לסמוך על רוב הפוסקים המקילין דהוי מין במינו ותו לא בעינן ששים לבטל את החלב אלא מדרבנן מדאי ברוב סגי.

ה. אכילת איסור לחולה שאין בו סכנה

אלא דאכתי יש לעיין האם מותר להאכיל תערובת זו לחולה שאין בו סכנה, דהרי בתערובת לח בלח מין במינו בטל בששים מה"ת, והנה ה**רמ"א** (שם) פסק דאיסור דרבנן הותר לחולה שאין בו סכנה. ועינין ב**בחי"א** (עין דוכר מעי' האל"ף אות סט) שהביא בשם הארעא דרבנן דלפי דעת הרמב"ם כל איסורים דרבנן ואפילו איסורי אכילה מותרין לחולה שאב"ס. ואולם דעת ה**רמ"א** שם דלא הותר אלא במנהא אכלי כן באכילה. (ועי' ב**שו"ת** (אסה"ד מעי' י"י ס"א אות א). וה"ל שהמאכל עצמו היתר הוא אלא דיומא קאגריים שיהא אסור, הסתפק בזה ב**רע"א** (סי' ח). ו**בשו"ת דברי יעקב** (שור סי' ג ד"ה ועל הובא בדרכי"ט סי' קטו ס"ב) הוכיח חולתו דשרי בכח"ג. ולפי"ז בני"ד יש להחמיר דאכתי איכא איסור דרבנן ע"י אכילה זו שהרי החלב לא התבטל אלא ברוב.

ו. אכילת איסור דרבנן למנוע סכנת אבר

אמנם אכתי יש מקום לדון להתיר על פי ה**פתי"ש** (סי' קנז ס"ק ח) שהוכיח דמ"ש הרמ"א ושתות האכילת איסור אסור, היינו באין בו סכנת אבר, אבל ביש סכנת אבר מותר, עיי"כ. וכבר כתב כן ה**פמ"ג** (סי' שכח מ"ז ס"ק ז). ולפי"ז י"ל דני"ד לא גרע עכ"פ מחולי שיש בו סכנת אבר, דהרי כל חוסר תפקוד של האבר בכלל סכנת אבר. וכמ"ש **בקצות השולחן** (סי' קלח ס"סי"ח), **בחוט שני** (ח"ד מעי' קצט ד"ה עז) ו**בש"ש** (פ"ג אות א) דאפי' אם האבר רק לא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם בכלל סכנת אבר הוא. וכן הוא דני"ד, ואדרבה גרע מזה.

מסקנא דדינא

העולה לדינא, דחולה שאין בו סכנה אין לו היתר להתרפאות בדרך אכילה אפילו ע"י איסור דרבנן. אולם בגוונא שאין תרופה אחרת, רשאי להתרפאות אפילו ע"י איסור תורה ש"לא כדרך אכילה", וכגון ע"י שיפסלו מאכילה. ואם אי"א באופן זה, אם הוא איסור דרבנן אפשר לבטלו בהיתר. ואם הוא איסור תורה אם ליכא תרופה אחרת בשעת הדחק אפשר לבטל את האיסור תוך היתר ע"י נכרי. ואם ליכא גוי בשעת הדחק גדול אפשר ע"י ישראל. ויש לבטלו בששים (בתערובת לח בלח או לח ביבש, אבל בתערובת מין במינו יש ביבש סגי ברוב). ואם אי"א לערבו בששים אלא ברוב בלבד (וכגון שבלא"ה לא יועיל לריפוי), אלא האיסור בטל ברוב מה"ת וצריך ששים מדרבנן, אם איכא משום סכנת אבר (ואין תרופה אחרת), אפשר להתערבות מותרת (אבל לחולה שאב"ס אסורה). ובשעת הצורך יש לשאול שאלת חכם.

שהרי החמיר ר"י לבני בישן אע"פ שאמר דלא אפשר להו, והואיל דאתינא להכי י"ל דרוקא קבלת רביס בקהילה דקביענו יחד, והכי משמע לשון הריב"ש שהמקום גורם, וכן בהנהו דבני בישן, אבל לא קבלת היחיד או משפחה דלא קביענו יחד, דהדין כן מצד המקום.

אולם הפרי תואר (יו"ד סי' ל"ט ס"ק ל"ב) הביא דברי הפר"ח שכתב דבני בישן שאני דהם ממקום בפנ"ע דהיינו בית שאן, ומה שדייק כן מדברי הריב"ש, וכתב דוד"א דאין זו כוונת הריב"ש, אלא פירוש דבריו דאף שלא קבלו בני העיר הדבר בהסכמה אלא נהגו כן מעצמם צריכים בניהם לנהוג כן, והראיה מבני בישן דהגם שלא קבלו בהסכמה ולא כל בני העיר, חייב ר"י בניהם לנהוג כן, ולעולם בני בישן הם בני משפחת בישן כפשטתו.

אלא דאין הדין כן אלא בכח"ג דמנכר מילתא דשויה עלייהו האבות בהסכמה לנהוג מנהג זה תמיד, ואף אם קבלו בו א' ג' בניא בתורת גדר, משא"כ אם אדם אחד נהג חומרא אפשר שלא קבלה על עצמו בגדר לעשות כן תמיד לעולם ועד, והגם שיתמיד לעשותה לא מנכר דקבלה על זדעו אחריו, אדילי לא נתנון לעשות הדבר ולנהוג מנהג זה אלא הוא לכד, כהך דאבוה דמר עוקבא דמן הסתם לא קבל הדבר שיעשהו בניו אחריו. משא"כ הסכמת בני בישן או דקבלוה הרבה בניא יחד, וכדרייק מלישון באומרים אבתהין, דמוכח מילתא דבעו להתנהג כן תמיד, א"נ דנהוג כן ב' או ג' דורות, או דאמרו להא מילתא כהדיא לבניהם לקיים אשר עשו, וככה"ג יוציא שמע בני מוסר אביך.

ובשו"ת זכרון יוסף (יו"ד סי' י"ד) כתב דוד"א דאין הדעת נותנת שיהיה הבן מחייב להתנהג בהנהגת אביו, וזולת מה שהתנהג דבני בישן אחר שהגדיל כמעשה אביו, וכעונדא דגם כן דמסתמא היה דמילתא ומשמעות הש"ס דקודם ששאלו היה מעשה אבותיהם בידיהם לבלתי ללכת בע"ש מצדו לצידון, וכן הנהיגום אבותיהם מנעוריהם ללכת בדרכיהם, ולהכי השיב להם ר"י כבר קבלו אבותיהם וכו' שמע בני מוסר אביך. וכן בכל שאר מילי מעלייתא דמתנהג בהו איניש ומרגיל גם בה להתנהג כך מאז שנעשה גדול, ועל אופן זה יסוב הדין הנזכר בסי' יו"ד סי' כ"ב דהרי דאי כבר נהגו כן יושב העיר זורעם, וה"ל נדרו גם לזרעם, ולהכי חייבין לעשות בתקנתם, משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם במנהג הטיוב של אביו, הדבר ברור שכמש שאין הבן מחייב להתנהג בפרישות האהיא.

ולדבריו נמצא דאם הבן לא נהג בחומרת אביו אחר שהגדיל אין הוא מחייב לנהוג בדבר, אולם אם נהג כן שהגדיל מחייב הוא לנהוג כן אע"פ דהיתה לו קבלת אביו בלבד ולא קבלת אנשים רבים, ולא משמע כן מלשון הריב"ש והשו"ע שכתבו דקבלת הריב"ש חלה עליהם ועל זרעם, דמשמע דבעינן קבלת רבים, ושהקבלה חלה עליהם ועל זרעם אף ללא שניהגו זרעם בדבר.

[נכתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א]

פניני מוסר

עבודת חודש אלול (ב)

חודש אלול – תענו לימי חז"ל, וימי קירבת לח' –
"ובמתאב" ענינים חשובים יסודם בימי האלול, דהא דניתן לו חודש תמים כדי שנוכח עצמנו לקראת ימי הדין הקרבים ובאים, כי ללא תענה נמרצת יפול האדם לתוך ימי הדין כמאמר העולם "כיווני בשוכה".

ומלבד זאת עתם ימי האלול הם ימי רחמים, ימים שבהם הקב"ה מתקרב אל עמו ישראל ורוצה בתקנתם...

חייבים אנו בהזירות יתר בימי האלול, שהלא כלל ידוע בדרכי העבודה שבעשה שחזקן מסוגל ביותר לזכות, כמו כן רבים בו הסכנות והפיתויים, ומשו"ה צריכים אנו לשמור היטב את ימי האלול כדי שח"ו לא נפול ונכשל בו". (א"ת וזקאל עמ' כבז)

– "חודש אלול הוא זמן ההתנהג לראש השנה וליום הכיפורים. ההכנה ליום הכיפורים היא התשובה לכל כלליה ומרטיה... ויצטרפו הרעיונות בהכנה שליפה לקבוע שני ועדים מקבילים, האחד להתמנות לר"ה והשני – ליוה"כ". (נתי שו"ר ח"ב עמ' תכט)

נעד ע"י מחבר קונטרס

"עבודת חודש אלול וימי קירבת לח'

מסדרת עבודת המועדים